

УДК 371.13:504 (008)

РЕАЛІЗАЦІЯ ДИФЕРЕНЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧОГО ПРОФІЛЮ

Микитенко Наталія Олександрівна
м. Львів

Статтю присвячено актуальній проблемі реалізації диференційного підходу до формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Уточнено сутність поняття «іншомовна професійна компетентність фахівця природничого профілю» та визначено рівні сформованості іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю з опорою на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Схарактеризовано структуру іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Визначено можливості формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю на засадах диференційного підходу до організаційному та змістовому рівнях.

Ключові слова: диференційний підхід, іншомовна професійна компетентність, структура компетентності, рівні сформованості компетентності, фахівці природничого профілю.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Галузеві нормативні документи вищої освіти України передбачають формування у студентів предметних, міжпредметних, лінгвістичних знань, мовленнєвих, навчальних, когнітивних та інших умінь, що є компонентами іншомовної професійної компетентності. Проте, значна варіативність змістового наповнення та несистематичність організації іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей у різних вищих навчальних закладах України не сприяє дотриманню вимог галузевих стандартів.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи освіти існує суперечність між вимогою сьогодення щодо забезпечення високого рівня сформованості іншомовної професійної компетентності (далі – ІПК) майбутніх фахівців природничих спеціальностей та домінуванням традиційних підходів, які не передбачають упровадження сучасних технологій і методик формування ІПК студентів.

Результати констатувального експерименту першого порядку, проведеного у 2008/2009-2011/2012 н.р. свідчать про недостатній рівень сформованості ІПК у 71,8% студентів природничих факультетів ВНЗ із вибірки обсягом 1569 студентів. Зафіксовано низький рівень розвитку таких складових ІПК, як прагматична, стратегічна, лінгвістична, соціокультурна і міжкультурна компетенції. Незадовільні показники іншомовної підготовки майбутніх фахівців природничих спеціальностей зумовлюють необхідність її кардинальної модернізації на основі досягнень вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальним питанням професійної підготовки фахівців негуманітарного профілю присвятили праці В.Андрущенко,

П.Атутов, Н.Бідюк, С.Білевич, І.Зязюн, І.Козловська, В.Кремень, О.Літікова, Н.Ничкало, В.Сидоренко, С.Сисоева та ін. Окремі аспекти іншомовної підготовки майбутніх фахівців висвітлені у дослідженнях О.Артем'єва, Й.Берман, О.Бігич, Н.Бориско, Є.Верещагіна, Р.Гришкової, Є.Пасова, Г.Рогової, О.Тарнопольського та ін. Засади компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців обґрунтували В.Ісаєв, Я.Кодлюк, О.Овчарук, О.Пометун, В.Сєріков, О.Смолянинова, Г.Терещук, А.Хуторської, Л.Черній, Н.Чурляєва, В.Шаронін, J.Graber, G.Hall, H.Jones, D.Matthews, W.Rothwell, S.Schwartz та ін. Проблемам формування змісту навчання іноземної мови для спеціальних цілей присвятили свої наукові праці О.Петрашук, Л.Черноватий, Т.Dudley-Evans, T.Hutchinson, M. St John, A.Waters, C.Wrangham-Briggs та ін.

Проте, на сьогоднішній день у науково-педагогічній літературі відсутнє комплексне дослідження проблеми реалізації диференційного підходу до формування ІПК майбутніх фахівців природничих спеціальностей.

Мета статті – виявити особливості реалізації диференційного підходу до формування ІПК майбутніх фахівців природничих спеціальностей у процесі іншомовної фахової підготовки згаданих фахівців у українських ВНЗ. Реалізація поставленої мети вимагає вирішення **завдань**: 1) уточнити сутність поняття «іншомовна професійна компетентність фахівця природничого профілю», схарактеризувати його рівні і структуру; 2) визначити можливості застосування диференційного підходу до формування іншомовної професійної компетентності студентів природничих факультетів на організаційному та змістовому рівнях.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна професійна компетентність майбутніх фахівців природничого профілю – складне утворення, інтегральна характеристика професійно-ділових і особистісних якостей, що передбачає здатність демонструвати високоефективну комунікативну спроможність у процесі іншомовного фахово зорієнтованого спілкування, створювати й управляти дискурсами; виявляється у застосуванні системи складових знань, умінь і навичок; вимірюється повнотою реалізації функцій метамови природничих дисциплін.

Особливо актуальною для проблеми формування ІПК є система функціонування аналітичного апарату майбутніх фахівців при вирішенні професійних завдань за допомогою іншомовного професійного спілкування [2, с.97].

Формування ІПК студентів залежить від їх здатності навчатися, здійснюється на основі знань з фонетики, лексикології, граматики, стилістики іноземної мови, фахово-предметних знань, мовленнєвих умінь та певного практичного досвіду, відбувається в межах ситуативного контексту, пов'язаного з академічними умовами навчання і спеціалізацією. Метою вивчення майбутніми фахівцями природни-

чого профілю іноземної мови повинно бути не накопичення теоретичних знань, а формування у них практичних навичок усного і писемного мовлення, слухання, розуміння і читання, вміння застосовувати ці навички для вирішення комунікативних завдань [3, с.48].

К.Сіек піднімає питання чи варто за умови реалізації диференційного підходу організувати групи за рівнями знань і умінь для вивчення студентами навчальних дисциплін [6]. У цьому контексті актуальним є питання організації навчання іноземної мови у групах за рівнями сформованості ІПК чи ІПК студентів з метою формування і розвитку у них ІПК.

На основі тверджень К.Сіек [6] можна розвинути думку, що якщо б у викладачів навчальних дисциплін фундаментального та фахово зорієнтованого циклів ІПК була сформована на високому рівні і викладання цих дисциплін здійснювалося іноземною мовою міжнародного спілкування – англійською, розвиток комунікативної, професійної, іншомовної комунікативної, іншомовної професійної компетентностей став одним із спільних завдань дисциплін згаданих циклів, то навчальний процес був би значно ефективнішим, різноманітнішим, стимулюючим. Сьогодні досвід навчання студентів повинен бути урізноманітненим, – наполягає К. Сіек, аргументуючи свою позицію, що студенти втрачають інтерес до навчання, якщо воно здійснюється згідно старих підходів [6].

З 1970-х рр. Радою з культурного співробітництва при Раді Європи проводилась інтенсивна робота з розробки моделі іншомовної комунікативної компетенції і обґрунтування порогових рівнів володіння іноземною мовою. Праця завершилась ухвалою в 1996 р. документу під назвою «Сучасні мови: вивчення, викладання, оцінка. Загальноєвропейська компетенція володіння іноземною мовою». Документ окреслює параметри і критерії оцінювання рівнів володіння мовою і комунікативною компетенцією як ціллію

навчання, способи оцінювання володіння студентами іншомовною комунікативною компетенцією за допомогою тестових технологій [1; 5, с.56]. Фахівці Ради з питань співпраці в галузі культури, Комітету з освіти, Відділу сучасних мов Ради Європи, які уклали Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, запропонували шкалування рекомендованих рівнів володіння мовою. Укладачі вважають, що запропоновані ними 6 рівнів адекватно покривають європейський навчальний простір відповідно до цілей осіб, які вивчають мови [1, с.22-23]:

- інтродуктивний рівень (англ. Breakthrough);
- середній рівень або «виживання» (англ. Waystage);
- рубіжний рівень (англ. Threshold);
- просунутий рівень або «незалежний користувач» (англ. Vantage);
- ефективна операційна компетенція або автономний рівень (англ. Effective Operational Proficiency);
- «глобальне володіння» (за J. Trim [7]), «глобальна операційна компетенція» (за D. Wilkins [11]) (англ. Mastery). Визначення меж між окремими рівнями досить суб'єктивне і окремі рівні можна розбити на підрівні, які за своїми показниками не повинні виходити за межі показників рівнів [5, с. 57].

В основі представленої нижче схеми, також запропонованої Радою Європи, лежить поділ на три головні рівні: А, В, С, де А – елементарний користувач, В – незалежний користувач, С – досвідчений користувач. В свою чергу, кожен із рівнів поділяється на два підрівні (рис. 1) [1, с. 23].

Шкала рівнів володіння іноземною мовою набула великої популярності завдяки її універсальності й гнучкості, можливості застосування для усіх іноземних мов, спрямованості на практичне оволодіння іноземною мовою, орієнтації на діяльнісний підхід у навчанні, відповідності професійним та віковим інтересам тих, хто навчається [5, с. 60].

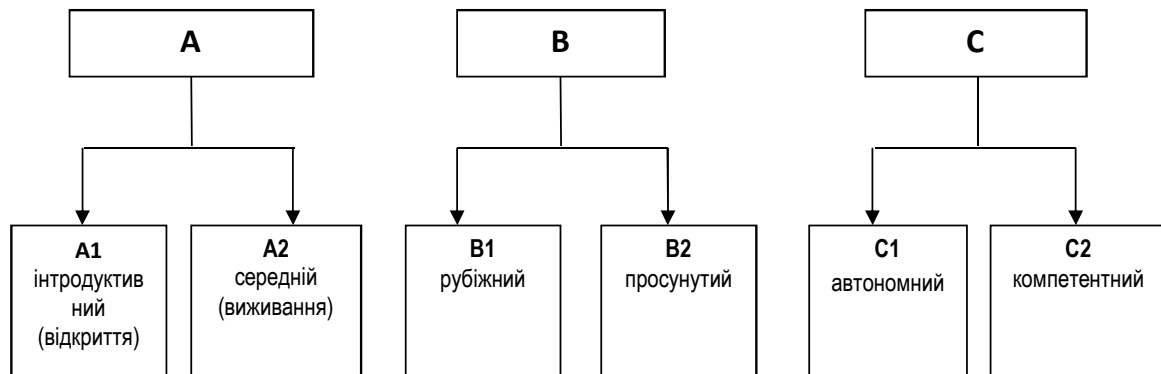

Рис. 1. Рекомендовані Радою Європи рівні володіння мовою

Детально характеризує кожен із рівнів володіння студентами іноземною мовою система критеріїв знань, умінь і навичок. Аналіз організаційно-змістових особливостей іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничого профілю виявив, що розробка критеріїв рівнів сформованості ІПК у моделі формування ІПК майбутніх фахівців природничих спеціальностей допоможе в розумінні багатьох процесів, оскільки у багатьох випадках комплекс знань, умінь і навичок окремих студентів досить суттєво різниться між собою, як і мотивація студентів до навчання, емоційно-ціннісне ставлення до предмету діяльності та творчий підхід.

Рівні володіння іноземною мовою за глобальною шкалою співвідносяться із запропонованими нами рівнями

сформованості ІПК майбутнього фахівця природничого профілю таким чином (табл. 1):

Рівень володіння студентом іноземною мовою, що за глобальною шкалою рівнів відповідає рівню елементарного користувача, тобто А1, А2, за рівнями сформованості ІПК – інтродуктивному (А1) та середньому (А2), а за наявними компонентами ІПК – її мікрорівневі, передбачає володіння студентами певними спеціально-предметними, галузевими, лінгвістичними знаннями, а також спеціально-предметними, галузевими, мовленнєвими, навчальними, когнітивними уміньми та навичками. Рівень володіння іноземною мовою «незалежний користувач» (В1, В2) співвідноситься з рубіжним (В1) та просунутим (В2) рівнями сформованості ІПК студентів, а за компонентами ІПК відповідає її мезорівневі, пе-

Кореляція рівнів володіння іноземною мовою за глобальною шкалою з рівнями сформованості ІПК майбутніх фахівців природничого профілю

Рівень володіння іноземною мовою за глобальною шкалою	Рівень сформованості ІПК студентів природничих факультетів	
Елементарний користувач: A1, A2	A1 – інтродуктивний	Мікрорівень ІПК
	A2 – середній	
Незалежний користувач: B1, B2	B1 – рубіжний	Мезорівень ІПК
	B2 – просунутий	
Досвідчений користувач: C1, C2	C1 – автономний	Макрорівень ІПК
	C2 – компетентний	

редбачає сформованість у студентів комплексу галузевих, спеціально-предметних та ключових компетенцій, який, в свою чергу, включає й іншомовну професійну компетенцію, на основі якої формується ІПК. На макрорівні ІПК майбутніх фахівців природничого профілю, який відповідає рівневі володіння іноземною мовою «досвідчений користувач» за глобальною шкалою, та автономному (C1) і компетентному (C2) рівням сформованості ІПК, у студентів формується досвід іншомовної мовленнєвої діяльності, що передбачає особистісно-ціннісне ставлення до предмета діяльності, творчий підхід, здатність вільно застосовувати систему знань, умінь і навичок-складових ІПК, створювати й управляти іншомовним дискурсом, повноцінно використовувати функції метадискурсу у фаховій комунікативній ситуації.

Критерії оцінювання рівня сформованості ІПК майбутніх фахівців природничого профілю розроблені на основі дескрипторів Загальноєвропейських рекомендацій і включають [4, с. 19; 8; 9; 10]:

- змістовність усних та письмових висловлювань: відповідність темі, розкриття теми, обґрунтованість відображення комунікативних намірів та форм їх реалізації;
- когерентність: логічність викладу, чіткість структури, зв'язність висловлювань, реалізацію комунікативного наміру;
- лексичну адекватність: використання лексики відповідно до комунікативного наміру та визначеного рівня володіння іноземною мовою;
- граматичну коректність: дотримання правил орфографії і пунктуації, правильність вживання граматичних структур;
- відповідність фонетичним нормам: правильність вимови, інтонацій, темпу мовлення.

Основна організаційна форма навчання у процесі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців природничого профілю у вітчизняних ВНЗ – практичні заняття. Диференційний підхід до формування ІПК студентів природничих факультетів передбачає проведення академічних навчальних занять у гомогенних групах, сформованих за результатами розвитку іншомовної комунікативної компетентності (далі – ІКК) студентів на початковому етапі навчання. Таким чином, в процесі групової навчальної діяльності виявляються переваги диференційного підходу до навчання майбутніх фахівців природничого профілю іноземної мови професійного спрямування. Впродовж навчального семестру рівень сформованості ІПК студентів повинен, згідно вимог навчальних і робочих програм вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування / спілкування», зрости на одну градацію. До прикладу, якщо рівень сформованості ІКК студентів на момент вступу на навчання у ВНЗ був інтродуктивним (A1), то наприкінці першого семестру ви-

вчення дисципліни «Іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування / спілкування», рівень сформованості ІПК студентів, що формується на основі певного рівня сформованості у них ІКК на початковому етапі навчання повинен зрости до середнього (A2). Існує можливість переходу студентів на навчання до групи з іншим рівнем сформованості ІПК студентів за умови надто швидкого чи сповільненого розвитку їх ІПК.

Рівень сформованості ІПК студентів визначається за результатами поточного та підсумкового контролю. Поточний контроль рівня знань і умінь здійснюється шляхом проведення тестувань, написання та перевірки творчих письмових завдань, диктантів, перекладів, усного опитування, оцінювання презентацій, проектів, ведення особистих словників у формі семантичних графів, інтелект-мап, участі студентів у обговореннях, дискусіях, дидактичних іграх, вирішенні проблемних ситуацій. Підсумковий контроль проводиться під час модульного контролю, диференційованого заліку та іспиту.

Щодо змісту навчання, диференційний підхід до формування ІПК майбутніх фахівців природничих спеціальностей вимагає диференціації змістових аспектів навчання іноземної мови професійного спрямування відповідно до рівня сформованості ІПК студентів (з орієнтацією на Загальноєвропейські рівні володіння іноземною мовою).

Висновки. Іншомовна професійна компетентність є інтегральною характеристикою професійно-ділових і особистісних якостей майбутнього фахівця природничого профілю. Вона повинна бути багатофункціональною, системною, цілісною, гнучкою, мобільною, оскільки розширює кругозір фахівця, дозволяє йому в сучасних умовах успішніше реалізовувати свою професійну діяльність (особливо це стосується пошуку і обміну інформацією, співпраці з зарубіжними партнерами, участі у наукових проектах), що дає підстави вважати її однією з універсальних основ професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей. Здійснивши аналіз запропонованих з опорою на Загальноєвропейські рекомендації шести рівнів сформованості іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей по висхідній чи низхідній, можемо констатувати, що вони є інтерпретацією класичного поділу на базовий, проміжний / середній та просунутий рівні володіння мовою.

Реалізація диференційного підходу до формування ІПК майбутніх фахівців природничих спеціальностей у процесі їх іншомовної фахової підготовки у ВНЗ передбачає організацію іншомовної фахової підготовки студентів у групах за рівнем сформованості їх ІКК (на початковому етапі вивчення іноземної мови професійного спрямування у ВНЗ) та ІПК (на подальших етапах вивчення іноземної мови професійного спрямування у ВНЗ) і відповідну диференціацію зміс-

ту навчання. Згаданий підхід забезпечує ефективне формування комплексу навчальних, галузевих, предметних, мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок-складових ІПК студентів і розвиток у них вищого рівня сформованості ІПК – відповідних компетенцій на основі диференціації навчального процесу відповідно до рівня сформованості ІПК студентів в умовах системного й поетапного формування інваріантних компонентів відповідних рівнів структури ІПК на основі реалізації інтеграційних процесів вивчення іноземної мови професійного спрямування та фахово зорієнтованих дисциплін, активізації навчально-пошукової і науково-дослідницької діяльності студентів, застосування дистанційного навчання, інтенсивних, індуктивних, діяльнісних

та комунікативних методик, інтеграції елементів таких педагогічних технологій як технологія кредитно-модульного навчання, технологія організації групової навчальної діяльності, технологія розвивального навчання, проблемного навчання, технологія особистісно-орієнтованого навчання, технологія рівневого навчання.

Перспективи подальших досліджень. Проблема реалізації диференційного підходу до формування ІПК майбутніх фахівців природничих спеціальностей не обмежується її організаційними й змістовими аспектами. Розробка технологій реалізації диференційного підходу до формування ІПК майбутніх фахівців природничих спеціальностей стане предметом наших подальших наукових розвідок.

Література та джерела

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. С.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Коннова З. И. Развитие профессиональной иноязычной компетенции будущего специалиста при многоуровневом обучении в современном вузе : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Зоя Ивановна Коннова; Тул. гос. ун-т. – Тула, 2003. – 355 с.
3. Мегалова И.А. Новейшие информационные и коммуникационные технологии формирования иноязычной компетенции в российских и зарубежных вузах (сравнительный анализ): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / Ирина Анатольевна Мегалова; Саратов. гос. Ун-т имени Н.Г.Чернышевского. – Саратов, 2000. – 180 с.
4. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / [С.М.Амеліна, Л.С.Аззоліні, Н.Є.Беньямінова та ін.]. – К.: Ленвіт, 2006. – 90 с.
5. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: учеб. пособие для преподавателей и студентов / А.Н.Щукин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Филоматис, 2006. – 480 с.
6. Cheek K.V. Differential Pacing: An Approach to Compensatory Education [Електронний ресурс] / K.V.Cheek. – Режим доступу: 02.02.2010: <<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED025565.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
7. Common European Framework of Reference for languages : learning, teaching and assessment / Ed.J.L. M.Trim. – Cambridge University Press, 2001. – 276 p.
8. From testing to assessment : English as an international language / C.Hill and K.ParryLondon (eds.). – New York: Longman, 1994. – viii + 283 p.
9. Gottlieb M. Assessing English language learners: bridges from language proficiency to academic achievement / M.Gottlieb. – Thousand Oaks, California: Corwin Press, 2006. – xv + 203 p.
10. Kopriva R J. Improving testing for English language learners / R.J.Kopriva. – New York : Routledge, 2008. – xiv + 350 p.
11. Wilkins D.A. Proposal for Levels Definition / D.A.Wilkins // Some Possible Lines of Development of an Overall Structure for a European Unit / Credit Scheme for Foreign Language Learning by Adults / Ed. Trim J.L.M. – Strasbourg: Council of Europe, 1978. – P.71-78

Статья посвящена актуальной проблеме реализации дифференциального подхода к формированию иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов естественноведческих специальностей. Уточнена сущность понятия «иноязычная профессиональная компетентность специалиста естественноведческого профиля» и определены уровни сформированности иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов естественноведческого профиля с опорой на Общеєвропейские рекомендации касательно языкового образования. Охарактеризована структура иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов естественноведческих специальностей. Определены возможности формирования иноязычной профессиональной компетентности будущих специалистов естественноведческого профиля на основе дифференциального подхода на организационном и содержательном уровнях.

Ключевые слова: дифференциальный подход, иноязычная профессиональная компетентность, структура компетентности, уровни сформированности компетентности, специалисты естественноведческого профиля.

The article elucidates the problem of implementing the differential approach to ESP competence building in students majoring in sciences. The essence of the concept "ESP competence of a specialist of natural profile" has been specified and levels of ESP competence of students majoring in sciences have been determined on the basis of Common European Framework of Reference for Languages. The structure of ESP competence of students majoring in sciences has been characterized. Ways of building ESP competence in students majoring in sciences at organizational and contents levels based on the differential approach have been defined.

Key words: differential approach, ESP competence, competence structure, levels of competence development, specialists of natural profile.